

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Угорські прислів'я
та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник п'ятнадцятий

УГОРСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкував
та переклав з угорської
Юрій Шкробинець

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1975*

И(Угор)
У26

У $\frac{70500-185}{M205(04)-75}$ Бз-39-25-74

© Видавництво «Дніпро», 1975.

З ДЖЕРЕЛА МУДРОСТІ

Дерево народної мудрості зросло на угорській землі високо, забуявши рясно й багатобарвно. Його здавна доглядають дбайливі садівники з народу, записувачі й збирачі.

Десятки збірників і словників зберігають перлини народної мудрості для наступних поколінь.

Відомий угорський поет і фольклорист Янош Ердеї зібрав і видав дев'ять тисяч народних прислів'їв та приказок, що склали три солідні томи.

Довгі роки кропіткої праці віддав збиранню прислів'їв і приказок відомий лексикограф, літературознавець і фразеолог Габор О. Надь. Зібраний матеріал ввійшов до збірника «Угорські прислів'я та приказки» (1966). У ньому вміщено близько 20 тисяч фразеологічних одиниць, що подаються з поясненням їх значень і стилістичних функцій. Збірник Габора О. Надя став джерелом і для цього видання.

У нашому збірничку наводяться зразки прислів'їв, різних за тематикою й походженням. Більшість має глибоко народне коріння. Але водночас не залишилися поза увагою й ті, що походять з літературного моря, а також сучасні народні крилаті вирази, які збагачують збірник своєю новизною, актуальністю. Ними й відкривається перший розділ («Батьківщина і людство — найсвятіша віра»). Ці прислів'я (як-от: «Свою державу будуй на славу!») продовжені висловами про вірність батьківщині («Багато прожив, хто за вітчизну життя віддав»), про силу єдності та згуртованості колективу («Ото громада, де всі — плече в плече», «Де рук більше, то й робиться там хутчіше»), про війну і мир, свободу і хоробрість, про людську красу, доброту і радість.

У новий час багато прислів'їв зазвучали по-новому, збагатившись сучасним змістом. «Що спільне, те не окремішнє», — казали угорці й давно, боронячи недоторканість того, що належало цілій громаді. Тепер це спільне сприймається по-новому, як суспільне, народне, державне, соціалістичне.

Переосмислюються й висловлювання літературного походження. Поетові-рево-

люціонеру Шандору Петефі належить крилата фраза «Вітчизна тільки там, де й право» (з вірша «Народ»). У часи габсбурзького панування ці слова звучали як гасло, як заклик до поневоленого народу вибороти собі право і таким чином здобути собі справжню батьківщину. У вільній народній Угорщині, омріяній Шандором Петефі, його слова звучать як хвала соціалістичній вітчизні, що стала рідною матір'ю кожному, хто працює чесно. У прислів'ях другого розділу збірника («Яка людина, така її робота») прославляються праця, людська гідність, розважність, знання тощо і засуджуються марнотратство, скупість, заздрість, легковажність, сварливість. У центрі третього розділу («За добро й тобі добром віддячать») — тема дружби, сім'ї, кохання, материнства, старості й молодості.

У четвертому розділі («Багатий їсть, коли захоче, бідняк — коли є що») вміщено прислів'я та приказки про соціальну нерівність у минулому, про панів та бідняків, злидні, владу грошей. Помітне місце відведене антирелігійній тематиці, викриттю духівництва, в якому угорський трудовий люд вбачав те саме панство («Попове — панове»), уособлення лице-

мірства («Проповідує воду, а п'є вино»). Прислів'я та приказки п'ятого розділу («Змити ганьбу безсилі навіть дунайські хвилі») спрямовані проти пияцтва й ледарства, злодійства і безсоромності. Останній розділ («Прислів'я — не пустослів'я») — скромний вінець народній мудрості, низка думок про велич правди і силу образного слова.

Прислів'я та приказки — це конденсація народного досвіду, спостережень, роздумів. Вони — влучні й лаконічні, серйозні й дотепні, повчальні й грайливі. Часом це порівняння просте («Сиротина — як на биллі пташина»), часом розгорнуте («Дере носа, як забрьохане порося на поганій прив'язі»), інколи звичайна, на перший погляд, констатація («Гнів — поганий порадник», «Грошовитий — гоноровитий», «Людина живе один раз», «Пустомолоти — не до роботи»), нерідко ж ціла картина з глибоким змістом:

Хто хоче жати чисту пшеницю,
той мусить знати трійцю-правдицю:
що перша — переліг орати,
що друга — переліг переорювати,
що третя — чистим зерном засівати.

Полюбляє народ вбирати вагому думку то в поважні, то в смішні шати. Наприклад, відстоюючи правду, відділяючи біле від чорного, він може сказати і «по-

вченому»: «Не під кожною печаткою правда лежить». Коли ж треба, він здатний говорити про серйозні речі жартом-каламбуром, як-от:

Муха — не чорногузка,
Ниточка — не мотузка,
Кукурудза — не хлібина,
Каша — не печенина,
Круторіг — не піріг.

Народ — правдолюб і правдоборець. Він на боці правди, на боці вбогих і скривджених, завжди проти здирців-багатіїв, панів і попів, проти різних гнобителів. Цілий ряд прислів'їв та приказок у різних варіантах, а нерідко майже рівнозначних, є в ужитку у різних народів, в тому числі — українського й угорського. До нашого ж збірника включено небагато таких приповідок: ми віддавали перевагу тим, що не мають фразеологічного відповідника.

Сподіваємося, що цей збірничок бодай якоюсь мірою дасть уяву читачеві про ідейно-художнє багатство цього жанру словесної творчості угорського народу.

Юрій Шкробинець

МИЛШИЙ ДИМ
НА БАТЬКІВЩИНІ.

НІЖ ВОГНИЩЕ
НА ЧУЖИНІ

Батьківщина і людство — найсвятіша віра

Свою державу будуй на славу!

○

**Угорщина — могутній бастион на
фронті миру.**

○

**Нікчемна та пташка, яка власне
кубельце нівечить.**

○

Добре скрізь, а вдома найкраще.

○

**Миліший дим на батьківщині, ніж
вогнище на чужині.**

○

Вітчизна тільки там, де й право.

○

У боягузів немає батьківщини.

**Багато прожив, хто за вітчизну
життя віддав.**

○

Славна смерть за вітчизну!

○

З лица землі народ не стерти.

○

Скільки народів — стільки мов.

○

**Не занедбай дорідної ниви, яку
орав твій предок сивий.**

○

**Доки сила працювати на землі
рідній, не поривайся гуляти у Відні.**

○

Любить заєць той ліс, у якому зріс.

○

**Краще вдома у чорному вбранні,
ніж у білому на чужині.**

○

**Краща власна хата, ніж чужа
палата.**

У єдності — сила.

○

Ото громада, де всі — плече в плече.

○

Що спільне, те не окремішне.

○

У згуртованості — сила.

○

Громада завжди дужча за самотинця.

○

На одному колесі далеко не поїдеш.

○

Де рук більше, то й робиться там хутчіше.

○

Гуртом і гуси вовка здолають.

○

У спільній праці більше й удачі.

○

Що більша громада, то й діла її більші.

У ланцюзі кільце за кільце
тримається.

○

Дружні молоти найміцніше залізо
перекують.

○

Усі за одного — один за всіх.

○

Що більше очей, то й більше бачать.

○

Громада і дзбанками може озеро
вичерпати.

○

Додому й кінь жвавіше біжить.

○

На чужині — не вдома.

○

Що не дім, то й інші звичаї в нім.

○

Велика хата — великі й турботи.

Свобода — найдорожчий скарб.

○

**Таку пташину стрінеш рідко, щоб
їй подобалася клітка.**

○

Свободу не підносять, як дарунок.

○

Спутаний кінь далеко не поскаче.

○

Свобода дорожча від золота.

○

На думку не накладеш мита.

ДРУЖНІ
МОЛОТИ
НАЙМІЦНІШЕ
ЗАЛІЗО
ПЕРЕ-
КУЮТЬ

Мир — ліки, розбрат — отрута.

**Одна мирна угода краща за сто
воєнних нападів.**

Доти мир триває, доки сусід бажає.

Живи у злагоді — житимеш довго.

**Хто з миром лягає, той з миром
і встає.**

**Хто не вмiє мир оберігати, той не
вмітиме за нього воювати.**

**Дорожиш мирним днем — не грайся
словами з вогнем.**

**Хочеш у мирі жити — шануй спокій
інших.**

Благословен між нами мир!

○

Якщо хочеш мирно жити, то не забувай і про свої полки.

○

Краще пісно їсти в спокої, ніж жирно у чварах.

Хороброму й павутиння — фортеця.

○

Де хоробрість — там нагорода і добрість.

○

Не герой той, сину, хто безглуздо згинув.

○

Удача прихильна до сміливців.

○

Хоробрих так само, як і боягузів, народжують матері.

○

Сміливого не треба спонукати.

Він сміливий там, де пороху й не чути.

○

Він герой коло чарки.

Бахвальство — вітер, що дме від безголов'я.

○

Зарозумілий вояка швидко знаходить свій кінець.

○

Не штука виказувати геройство, коли ворог далеко.

○

На прапорі боягуза завжди написано: «Утікай!»

○

Покладайся не на стіни фортеці, а на своїх солдатів.

○

Не жди від боягуза перемоги.

На переляканому воякові навіть лати тремтять.

○

Лякливий солдат гнуздає коня з хвоста.

○

Якщо шабля твоя коротка, подовж її кроком уперед.

○

Гарна шабля оздоблена, а ще краща нагострена.

○

Не кожен той воїн, у кого шабля збоку.

○

У солдата-боягуза очі на потилиці.

○

Справжній вояк той, що в бою впав, а не той, що п'ятами накивав.

○

Краще головою накласти, ніж честю шельмувати.

Один хоробрий — за сто боягузів.

○

Життя тоді прекрасне, коли клекоче.

○

Краще накласти головою, ніж утекти
з поля бою.

○

Цей світ — молодцям, той світ —
ченцям.

Земля любить, щоб коло неї
походити.

○

Хто на землі, тому й падати нікуди.

○

На тій землі рясно родитиме, яку
півень рано будитиме.

○

Земля старіє, як і людина.

**На спокійній землиці краще родити
й пшениці.**

○

На пісній землі врожаї малі.

○

**Не підняв цілини — жни на ній
бур'яни.**

○

**На пустельній землі й сорока
з голоду здохне.**

○

**Погане насіння скрізь виросте
бур'янами.**

○

Яке зерно, такі сходи.

○

Здорове зерно проросте і в поросі.

Врода — ще одна молодість.

**Немає нічого милішого й коротшого
за красу.**

○

Ото краса — дві пташки у гніздечку!

○

Краса красу скоряє швидко.

○

**Немає такої краси, до якої не
можна б додати ще краси.**

○

Врода чудова, коли здорова.

○

Красиве й незле — диво немале.

○

Скромна краса ще прекрасніша.

○

Красу красою зустрічай.

○

Вродливе гарне, коли й скривиться.

○

Краса не оздоба, а жива подоба.

**Слідом за красою плетуться
заздрощі.**

○

**Входжена стежка краща за
неходжену, вроджена краса краща
за невроджену.**

**Не тільки знай, що таке добре,
а й роби добре.**

○

Подобріти ніколи не пізно.

○

**Хто б там що не говорив, аби ти
лиш чесно жив.**

○

**Чеснота тебе звеличає, а цнота —
заклечає.**

○

**До нашої хати завітайте — чесний
люд привітайте!**

○

**Від чемності молодого — до мудрості
старого.**

Печуть добрі паляниці і з торішньої пшениці.

○

Серед добрих людей, як удома.

○

Багато добрих рук тримають плуг.

○

Що тобі недобре, те недобре й іншим.

○

Рідна сестра доброти — доброта.

○

Хто добрий у малому, той добрий і у великому.

○

На кожного доброго знайдеться ще добріший.

○

Людину не ліктями міряють.

○

Де людини не знають, там її й не поцінують.

**Кожна людина — людина, але не
кожна людина людяна.**

○

**Вола видно по рогах, людину — по
ділах.**

○

І мала людина — не соломнина.

○

Людина — не деревина.

○

Людяністю ще нікого не скривдили.

○

Король не більший за людину.

○

Людина живе один раз.

○

**Велет залишається велетом, хоч
і під горою стане, а карлик —
карликом, хоч і на вершину вилізе.**

Розум — усьому плечі.

Розум — найкращий капітал.

○

У кого розум є, той багатий чоловік.

○

Розум дужчий за силу.

Виховуй і навчай — гарний звичай.

○

**Краще вчися — більше шани
здобудеш. Більше виробляй — краще
жити будеш!**

○

Хто інших вчить, той сам учиться.

○

**Вчитися треба кожному, вчитися
можна не в кожного.**

○

Вчитися важко, зате потім легко.

○

**Хоч учень і здібний, та сам він
майстром не стає.**

Невчення — велика ганьба.

○

Краще знати мало, та добре, ніж багато, та абияк.

○

Не кожен той учений, хто в окулярах ходить.

○

Хто чогось не знає, до того й цікавості не має.

○

З наукою дружи — лежнем не лежи!

○

Наука не боїться смерті.

○

Знає вчений, об який камінь свій розум точити.

○

Де багато знань, там багато й тасмниць.

○

Книжки — мовчазні вчителі.

Немає такої книжки, яка чогось не навчила б.

І півжурби — то вже чимало.

Журбу журбою не відженеш.

Смуток підточує людину, як шашіль
деревину.

Важко сумному усміхатись.

Смуток важко приховати.

У журби своя година.

І смуток не вік триває.

Сумний сумної заводить.

Ще й коня не маєш, а вже
вездечкою журишся.

○

Плач сумного — полегшення для
нього.

○

Чого тобі журитися, якщо в тебе
нічого немає?

○

І двоє сумних можуть утішати один
одного.

○

Там плаче, де ніхто не бачить.

Нема в світі нічого добрішого за
добре здоров'я.

○

Той здоров'я шанує, хто зазнав
недуги.

○

Занедужавши, й собака їсть траву.

**Скарби на безголов'я, коли нема
здоров'я.**

○

**Про здоров'я дбай, поки не
занедужав.**

○

Хворому золоте ліжко ні до чого.

○

**Здоров'ю тоді шаноба, коли долає
хвороба.**

○

**Доки хворому якоесь віддихається,
доти він сподівається.**

○

**Здоров'я — дар високий: понад
багатство і вроду.**

**Доти живе людина, поки живуть її
радоці.**

○

**Не личить радіти тоді, коли інший
у біді.**

**Нечесно здобуті радощі обертаються
на прикрощі.**

○

**У кого хата горить, а в лиходія
радість.**

○

**Велика радість може теж людину
вбити.**

○

**У самому кінці радості стоїть
журба.**

○

**Від журби — до веселої доби, від
веселої доби — до журби.**

○

Не всяка радість — на щастя.

○

**Якби радості не було, зло і в небі
пекло б розвело.**

○

**З чого люди раді, те їм не на
заваді.**

Слідами радості ходить сум.

◦

Радіє людина: на те є причина.

Яка людина, така її робота

Майстра хвалить його діло.

○

Пташці літати — людині працювати.

○

Не тяжка робота, коли до неї охота.

○

Посієш плову, пожнеш бур'ян.

○

Хто робити не хоче, той і хліб не повинен їсти.

○

Вдало почати — добре, а вдало закінчити — ще краще.

○

У кого багато роботи, тому й день не довгий.

Яка робота, така й плата.

○

Починай роботу з важчого кінця!

○

Робота — не ганьба.

○

**Що здобудеш у роботі, те
й смачніше в роті.**

○

Хто рано встає, золото дістає.

○

Ранкова година — до добра стежина.

○

**Роботяща людина не показує
пальцем на завтрашній день.**

○

Дбайливість у праці — велика сила.

○

Виноград зігнутій людині рад.

○

Краще працювати, ніж голодувати.

**Працелюбність — достатки,
неробство — нестатки.**

○

**Старанність поволотно тече, ледарство
марно тече.**

○

**Роботящого не треба спонукати до
роботи.**

○

**Шанують коня не за гриву, а за
працю дбайливу.**

○

**Ліпше задарма працєю, ніж
задарма ледарєю.**

○

**Хто до чого руки прикладе, до того
і ключа знайде.**

○

**На білий хліб чорними руками
заробляють.**

○

**З дбайливої руки не впаде і крихта
хліба.**

Чи далеко зайдеш без хліба?

Хліб — вірний друг у дорозі.

Хліб і сир — дві тарілки страви.

Хліб так міси, щоб аж із лоба капало.

Треба з'їсти не одну хлібину, поки пізнає людина людину.

Легше хліб споживати, ніж ниву зерном засівати.

Вино, хлібець, сало — щоб їх завжди нам стало.

Із рук, але недомішений, із печі, але недопечений.

**Хто хоче жати чисту пшеницю, той
мусить знати трійцю-правдїцю: що
перша — переліг орати, що друга —
переліг переорювати, що третя —
чистим зерном засівати.**

○

**Хто нероба-гультяй, тому хліба не
дай.**

○

У дармового хліба — гіркий смак.

○

**Ото такий добрий чоловік, наче
скибка хліба.**

○

**Велика ріка починається з малого
струмка.**

Попри таляри рахуй і філери.

○

**На кожного ощадливого досить
одного марнотрата.**

Простягай ноги, доки ковдра сягас.

○

Затикай дірку, поки ще мала.

○

Влітку дров не припасеш —
мерзнутимеш цілу зиму.

○

До чого ощадливість, коли
в гаманці ні гроша.

○

Таляр, як колесо: бережи його, бо
геть покотиться.

○

Горошина до горошини — і буде
в тебе гороху торбина.

Хоч у майстра руки чорні, зате вони
золоті в роботі.

○

Який майстер, така його робота.

Хто як сіє, так і жне.

○

Учитель майстра — талан.

○

Біда навчить усякого ремесла.

○

Майстра руки прогодують.

○

Одному майстрові всі ремесла не опанувати.

○

Не твоє ремесло — не берись!

○

Хто в чому не майстер, той у тім ламайстер.

○

Чиє ремесло — тому й слово.

○

Там, де сила вже не в змозі, стане вміння у підмозі.

○

У кого яке ремесло в руці, таке й на язиці.

**І недобрий майстер — добрий, якщо
в нього добра слава.**

**Краще вранці бодай що-небудь, ніж
за весь день нічого.**

○

Краще — суперник гарного.

○

Краще пити з джерела, ніж із річки.

○

**Що краще за одну білу хлібину?
Дві білі хлібини.**

○

**Топчуть ноги землю, та й
витопчуть стежку.**

○

**Краще мені сьогодні один-два, ніж
завтра двадцять два.**

○

Краще пізно, ніж ніколи.

**Краще йти битою дорогою, навіть
кульгаючи, ніж бігти по
бездоріжжю.**

○

**Краще перед чимсь боятися, аніж
після чогось перелякатися.**

○

**Живому собаці краще, ніж мертвому
леву.**

**Хто без міри п'є меду, нап'ється
й гіркої біди.**

○

**Мало — не на шкоду, багато — не на
користь.**

○

**Якою міркою даєш, такою
і братимеш.**

○

**Буває й отрута солодка на смак,
буває і в червоному яблуці черв'як.**

Забгато меду теж на шкоду йде.

○

Хто надто квапиться, той не встигає.

○

За міркою зручно кроїти.

○

Отрута в міру — теж ліки.

○

Хто догоджає хлібом тільки чужим псам, той залишиться, як палець, сам.

○

Не один мусить податись у далекі світи, щоб нарешті розуму дійти.

○

Де тому добре живеться, хто хоче жити тільки так, як йому заманеться?

○

Рятується не тільки той, хто швидко втікає.

**Хочеш голову зберегти — умій свого
язика запрягти.**

○

**Хто хоче багато з'їсти, той мусить
мало їсти.**

**Шкодує цвяшка — загубить
підкову.**

○

**Скупий двічі платить, ледачий двічі
робить.**

○

Скнарі завжди мало.

○

**Скупий і сам не сміє наїстися
досхочу.**

○

**Скупердяй не спиниться ні перед
гріхом, ні перед судом.**

Помер до полудня, щоб не тратитися на обід.

○

Де таке видано, щоб скупий любив скупого?!

○

Скнара сам до себе недобрий, то як він буде добрий до чужого.

○

Видоїв би й дійницю, якби давала молоко.

○

Здер би з воші шкуру, якби можна було продати.

○

Так часто буває, що в скупого батька — син марнотрат.

Такий хитрий, що й чорта обдурить.

○

Хитрий як лис.

Чим довше віриш хитрунові, тим він стає хитріший.

○

Хочеш хитруна перехитрувати — треба розуму не втрачати.

○

Де ти бачив, щоб лисиця в плуга впрягалася?

○

Не раз і вовк свою натуру ховає під овечу шкуру.

○

На хитрого — з хитрістю.

○

Бачить, як вовк, чує, як лис.

○

Чи раз там хитрість гору взяла, де сила була замала.

○

На те він і крутій, щоб завжди викрутитись.

**Лисиця хитрюща, та в пастку
потрапляє.**

**Заздрісники помруть, а заздрощі
нікбли.**

**Якщо заздрісник журиться, то не
його спіткало лихо, а комусь
поталанило.**

**Без чого можеш обійтися, на те
ніколи не заздри.**

**Кепські в того справи, в кого немає
заздрісників.**

**Сто заздрісників краще за одного
жалісника.**

**Не хочеш бачити заздрісникову
вдачу, приховай від нього свою
удачу.**

Заздрісник і в цноті вбачає провину.

○

**Так заздро дивиться, що може
очима тебе проковтнути.**

○

**До найневинніших найбільші
й заздроці.**

**Навіщо там напружувати тіло, де
досить пальцем ворухнути вміло.**

○

**У пошуках найкоротшої стежки
пильнуй, аби не збитись на
манівці.**

○

Не чекай, що віл отелиться.

○

**Щоб юшку сьорбати бодай
потрошку, треба спершу взяти
в руку ложку.**

Бувалий у бувальцях дивиться не
лише вперед, а й назад.

○

Не біжи за возом, на якого тебе не
візьмуть.

○

На крижині різьблена картина —
невічна, як і та крижина.

○

Куй залізо, поки воно розпечене!

○

Хто як чого здобуде, така від того й
користь буде.

○

Хто в житті не скуштував гіркого,—
не знає, що таке солодке.

○

Не було ще в світі крутія, який
з піску скрутив би пагая.

○

Закопаний скарб — загублений
скарб.

**Зі старої мішковини ще може вийти
хіба що торбина.**

○

**Золотом і виноградні грона
наливаються.**

○

**Скільки галка не купається,
лебедем не стає.**

○

**Річ не в тім, що грива срібна:
просто нам кобила та потрібна.**

○

**Зірок — багато, а сонце — одне, але
тільки воно нас гріє.**

○

Хапай нагоду за чуба!

○

Не забирай скрізь усе від усіх.

○

**Закрив очі на твою безкорисливість,
хай відкриє на твою
доброзичливість.**

**Не перестрибуй там, де рівчака
немає.**

Не крути, не верти, а прямо йди!

○

Який ти є, такий і будь!

○

З твердого дерева витесаний.

○

**Хоч і сидиш криво, та говори
прямо.**

○

Ішов чоловік, чоловіка й здибав.

○

Діаманти діамантами шліфують.

○

Сам собі слуга, сам собі й пан.

○

**Хто дворушний, той пройдисвіт
бездушний.**

Брови ангельські, очі диявольські.

**Одним оком — наліво косить,
а другим — направо дивиться.**

Шкутильгає на обидві ноги.

**На вулиці — ангелочок, а вдома —
чортисько.**

**Хто тебе в очі дуже хвалить, той
поза очі ганить.**

**Тільки той не помиляється, хто
нічого не робить.**

**Хочеш інших повчати — будь сам
бездоганний.**

**Сміялася сова з горобця, що в нього
завелика голова.**

Чужу стіну білить, а в самого
чорна.

○

Легко впасти, важко встати.

○

Скаржилася люлька на тютюн.

○

Кожному замітати коло своєї хати!

○

Краще схаменутися, ніж
обманутися.

○

Виливаючи воду з ночов, викинули
й дитину.

○

Підганяв кульгавий кульгавого.

За злочин плата — розплата.

○

Злочин не втече від кари.

**Кинув кого по-собачому в скруту —
по-собачому спокутуй!**

○

**Хоч пастух про те й не зна, що
вовк роздер барана, однаково ж то
пастухова вина.**

○

**Мала провина в хатньому колі стає
великою надворі.**

○

Не твоя вина — не бери на себе!

○

**Злочин не меншає від того, що його
скоїло людей багато.**

○

**Легко іншого судити, та важко
самого себе винуватити.**

○

**Від злочину до злочину — один
крок.**

○

**Немає там спокою, де гнів стоїть
горою.**

Сварливого дві недолі ждуть: його поб'ють, йому ж і їсти не дадуть.

○

Угамувавшись, сердитий сам на себе сердиться.

○

Поміркована лють інколи помножує силу.

○

Хто надто в лють впадає, той справедливий не буває.

○

Сердитого обминай, джмеля не чіпай.

○

До норвистого коня близько не підступайся.

○

Щоб не гризти собі кості — собака гризе каменяку.

○

Доки бій не виграно, не святкуй перемоги.

Гнів — поганий порадник.

○

Уміє гніватися й мурашка.

○

Гнів свій вгамуєш — не покаєшся.

○

Не хт́о сказав, а як сказав.

○

**Легше мак порозсипати, ніж його
визбирати.**

○

**Легше в пекло попасти, ніж звідти
вирятуватися.**

○

**Завжди, маючи дві монети,
хочеться розтринькати аж три.**

○

**Хто хоче встрілити крука, той не
грає на тятіві лука.**

○

**Той, хто біжить, швидше впаде, ніж
той, хто шкандибає.**

То йому як палінку пити.

○

Нехай тебе краще кохання ранить,
ніж облуда цілунками зманить.

○

Журився, поки йому не дали в борг,
тепер нехай журиється той, хто
позичив.

○

Хто хапається, той скоро з сил
вибивається.

○

Швидко солома спалахує, та швидко
й згорає.

○

Як раптово бухне, так раптово
й вщухне.

○

Ще курча й не зловив, а вже хоче
окропом його шпарити.

○

Дає драла, ніби за ним татарин
женеться з нагаєм.

Одне знати воліє: куди вітер віє.

○

Не все гриб, що швидко росте.

○

Поквапливий — не дуже вдумливий.

○

Поспішає, як чоботар на ярмарок.

○

**Що рано розквітає, те рано
і всихає.**

○

**Хто раніш на млин прийшов, той
раніш своє змолів.**

○

**Поспішилась порадонька —
забарилась розрадонька.**

○

**Двох надто розумних забагато для
одної хати.**

○

**Початок — вогненний, кінець —
студений.**

Скороспіле — недоспіле.

○

**Тільки в кінці буде видно, скільки
зерна в міхи потрапило.**

○

Хвали день після заходу сонця.

○

**Сміється той, хто сміється
останній.**

○

**Який би не був клубок великий,
а нитка дійде кінця.**

○

У кожної дороги є свій кінець.

○

**Видно по черепках, що то був за
глек.**

○

У кожної палиці — два кінці.

○

**Жіночим балачкам і польовій
стежці ніколи не видно кінця.**

**Не в гуморі господар — невесела
вся господа.**

○

**Готувались — було гучно,
закінчили — стало незручно.**

○

**Довга посуха з духотію закінчується
довгою сльотою.**

○

Гарний кінець — роботи вінець.

За добро й тобі добром віддячать

Друга знаходить щастя,
а перевіряє біда.

○

Хто кожному друг, той усім —
дурень.

○

Друзів багато, добродійників
малувато.

○

Дружба рівних єднає, а нерівних
рівняє.

○

Важче дружбу зберігати, аніж її
зав'язати.

○

Друга в очі картай, а позаочі
вихваляй.

**Через дрібну ваду не йди перед
другом на зраду.**

○

**Будь іншому за друга, та не стань
собі ворогом.**

○

**Задля друга нового не покидай
друга давнього.**

○

**Мій друг мені не пан, мій пан мені
не друг.**

○

Задля друга правди не зрікайся.

○

**Справжня дружба не та, що
в казанку вариться.**

○

**Боронь мене, боже, від підступних
приятелів, а від одвертих
неприятелів я й сам оборонюсь.**

○

**Недоумкуватий друг небезпечніший
за ворога.**

Заради дружби взяв та й оженився.

○

**Добрі друзі ті, яким незле
і в тісноті.**

○

Скороминуща дружба — нещира.

○

**Живуть у дружбі й мирно, доки на
кухні жирно.**

○

**Хто вітається кийком, тому
відповідають дрюком.**

○

**Між пастухами, що гризуться,
добре вовкам ведеться.**

Шлюб — не барвиста хустина.

○

Поки заміж вийдеш, загоїться.

○

Сокіл не родить голуба.

**Заміж вийти — не новий капелюшок
надіти.**

○

**Перш ніж одружитися, мусить дівка
хліб пекти навчитися.**

○

**Хто дружину не голубить, той її не
дуже любить.**

○

Яблуко далеко від дерева не падає.

○

Одна дитина — не дитина.

○

**Велике лихо в хаті: сердита жінка,
їдкий дим і щербата миска.**

○

**Батько — вогонь, мати —
вибухівка, син — саме тобі полум'я.**

○

Джерело любові — не отрута.

○

Справжня любов не боїться зради.

Хто кохає, той двічі живе.

○

Хто кого кохає, на того часто поглядає.

○

Кохання — страждання.

○

**Став ти рабом закоханим, юначе,
носи свої кайдани терпляче.**

○

**У коханні більше гіркого, ніж
солодкого.**

○

Любов — палаюче багаття.

○

**У ту любов не вір, яка до кожного
уєміхається.**

○

Кохання незряче.

○

**Якщо кохання легко відійшло, то
його справжнього й не було.**

ДОБРІ ДРУЗІ ТІ,
ЯКИМ НЕЗЛЕ
І В ТІСНОТІ

Кохання засліплює й мудреця.

○

На милування нема силування.

○

**Доти любощі пламеніли, поки
кишені не спорожніли.**

Жінка — дві опори в хаті.

○

Жона — або ангел, або сатана.

○

**Чепурна молодиця — чепурна
й світлиця.**

○

Жінку карає її язик.

○

Три жінки — цілий ярмарок.

○

**Стережися, небораче: твоя жінка
плаче!**

**У жінки фартушина широка —
багато сховає від ока.**

**Хто до якої родини належить, від
такої й залежить.**

Кожна корова своє телятко лиже.

Пташки з одного гнізда.

Який батько, такий син.

**Краще родича здалеку шанувати,
ніж ізблизька зневажати.**

**Свояцтво, кумівство — не близьке
родичівство.**

**То брати й сестри хороші, що,
поділивши спадок, родичаються.**

Ліпше мати доброго сусіда, ніж поганого родича.

○

Трохи сварки для дружби, що й трохи перцю до їжі.

○

Кум чи не кум, а з черешні злазь!

○

Найкращий родич — своя комора, коли ущерть повна.

○

Забула свекруха, що колись і вона невісткою була.

○

Невістка — не дочка, зять — не син.

○

Як кому не важко, а матері найважче.

○

І в матиному лоні не жилось тобі краще!

Батько — не один, мати — одна.

○

Хто не слухає батьківської науки,
той потрапить катові в руки.

Яка мати, така й донька.

○

Не для себе мати дочку годує.

○

Хоче й лиха мати добре дитя мати.

○

До матері придивись — а тоді на її
дочці женись!

○

Вже були б їй невеликі й материні
черевики.

○

У недбалої неньки діти
миршавенькі.

○

Де мати поблажлива, там донька
вибаглива.

**Любить мати свого сина, хоч він
і шмаркатий.**

**Дитина — ягідка, що досягає
найдовше.**

Лише дитину цяцькою обдуриш.

**Злякалось дитя — і до мами
в обійми.**

**Багато днів мине, поки з дитини
вийде людина.**

**Малятко швидко розплачеться, та
швидко й забавиться.**

В улюбленої дитини багато наймень.

Дитяча зброя — плач.

Не давай дитині гратися ножем.

Дитя скаржитья, що набили, та не каже за що.

○

Дитина не плаче, якщо в неї нічого не болить.

○

Лише попикшись, дитина боїться вогню.

Хоч би брама й золота, а сирота є сирота.

○

На убогу сиротину всюди вода капає.

○

Сиротина — як на билині пташина.

○

Сирітський хліб гіркий.

○

Скарай, недоле, людину, яка кривдить сиротину.

Сиротина — як при дорозі билина.

○

**Благослови того, боже, хто сирітці
допоможе!**

○

**Безрідний росток — як одпалий
листок.**

○

Сиротину й вітер дужче шарпає.

○

Сиротливий, як горлиця.

○

Сирітка — гола вітка.

○

Сиротятко — як у небі пташатко.

○

Самотній, як лелека.

○

Бідне сиротя мачусі скаржиться.

Щастя — як гість: то завітає, то з хати тікає.

Хто не зазнав безталання, той не вміє талан шанувати.

У щастя ковзькі підметки.

Доля ламається легко, як тонка очеретинка.

Над чужою недолею ще ніхто не виплакав очей.

Бійся долі, що занадто ласкава до тебе.

До щасливого кожен у друзі нав'язується.

Лихе те щастя, яке нездужаєш нести.

**Кого на подвір'я щастя-долі крізь
браму милості впускають, того
нерідко крізь браму нудьги
виганяють.**

○

**Безталанний і на рівній дорозі
ногу зламає.**

○

**Ніхто не знає й не гадає, до кого
щастя завітає.**

○

**Недоля жбурнула в нього
милиціями.**

○

**Не маєш грошей — не запрошуй на
бенкет.**

○

**Гість повинен пити та жувати,
а не лежнем лежати.**

○

**Непроханому гостю за дверима
місце.**

Який гість, така й гостина.

**Бідна та гостина, де не ллються
вина.**

**Краще гостя не прийняти, ніж із
хати виганяти.**

**Довгожданий гість — наймиліший
гість.**

**Який би жаданий не був той гість,
за три дні й твоє терпіння з'їсть.**

**Такий бажаний, як шолудивий пєс
на кухні.**

**Стіл широкий, скатерть куца,
вечеря мізерна.**

**Порожні тарілки і стіни холодні
велику гостину зібрати не годні.**

Бідна кухня — рідкі гості.

○

Пізній гість хай кістку їсть.

Молодість — золоте яблуко: шануй її!

○

Старість — непрошений гість.

○

Молоде може вмерти, старе мусить умерти.

○

Молодість — нерозсудливість.

○

Не стане юних літ, зів'яне красен цвіт.

○

Спершу хай виростуть вуса, а потім і за розум візьмуся.

○

Лиха порада старого не бере.

**Армію перемагають старечий
розум і молодеча сила.**

○

**Старого чоловіка можна й прутом
убити.**

○

**Стара діво, одружися та й одразу
бабою назовися.**

○

**Старе тоді стрепенеться, коли
спотикнеться.**

Видимість жадапа — нерідко омана.

○

**Не завше дзеркало винне в тому,
що потвору видно в ньому.**

○

**Не за добротний кожух шануй
людину, а за її розум.**

○

**У всякім ділі суть лови,
дошукуйся до голови!**

Суди про людей не за пожитками.

○

Скільки голів, стільки розумів.

○

Одне діло яса, інше діло краса.

○

Не все мед, що солодке.

○

Важко чорта оббілити.

○

Хапав собака тіль свою та
й випустив із пащі здобич.

○

Хата горить, а диму не видко.

○

Через дерева не бачить лісу.

○

Не кожна біду носять на виду.

○

Пихатий і дурнуватий — два рідні
брати.

Самопохвала — сором і хула.

○

Зарозумілий — напівбожевільний.

○

Задер носа, мов єпископське порося.

○

**На всі усюди хвалилися сороки,
а в них були нам'яті боки.**

○

Грошовитий — гоноровитий.

○

**Не скоро станеш від того багатий,
що тобі дали скупий та пихатий.**

○

**Дере носа, як забрьохане порося на
поганій прив'язі.**

○

Бачив я і більшого карлика.

○

**Недобра та людина, яка робить
добро лише задля того, щоб її
хвалили.**

Дметься, як жаба.

○

**Якби ти був розумний, то не
вихваляв би свій розум.**

○

**Хвалилася пташка, та все чужим
пір'ям.**

Підлабузникові ніколи не вір.

○

**Підлабузництво — отрута для
дружби.**

○

**Хто улесливо звивається коло тебе,
той надумав обдурити тебе або вже
і обдурив.**

○

Підлиза — потаємний ворог.

○

Підлиза ранить, лижучи язиком.

○

Улесливість — криве дзеркало.

Собака лащиться, та ніхто їй віри не йме.

○

Слово — ангельське, серце — диявольське.

○

Підлабузник не ходить прямою дорогою.

○

Підлабузник — більша небезпека для полководця, ніж його супротивник.

○

Підлиза ніколи не буває вірним другом.

○

Чим улесливіший, тим жалюгідніший.

○

Хто опшарився на гарячому молоці, той і на кисле дмухає.

○

Страх ніколи до добра не доведе.

**Хто боїться впасти, нехай на лід
не ступає.**

○

**Один сміливець не злякається сотні
боягузів.**

○

**Погрівся б і собака біля вогню, та
боїться ніс обпекти.**

○

**Собака, що раз переплив Дунай,
більше води не боїться.**

○

Не бійся: дідько в озері не втоне.

○

**Голомозий не боїться, що волосся
розкошляється.**

○

**Хто багато кому погрожує, тому
багато що загрожує.**

○

**Де боязливість, там
і сором'язливість.**

Страхополох боїться й тіні своєї.

○

Стоїть, неначе приріс до землі.

**У коня чотири ноги, та й то, бува,
спотикається.**

○

Чужі помилки шукати легко.

○

Іншого чухає, а сам коростявий.

○

Немає людини без вади.

○

У кожного свої слабкості.

○

**У кожній отарі чорне ягня
знайдеться.**

○

**Рідко в якій пшениці не водиться
кукіль.**

Буває й мотика незграбна.

○

Одному вставати — другому лягати.

○

Не встиг ще спіткнутися, як уже впав.

○

До слухної поради слухна
й допомога.

○

Двічі дає, хто вчасно дає.

○

Крутиться вітряк і від малого вітру.

○

Навіщо вже вода чи мітла, коли
хата згоріла дотла.

○

На доброму вчинку нема втрати
ніякої, навіть коли ніхто не скаже
тобі «дякую».

○

Задля нього й мізинцем не ворухне.

Права рука допомагає лівій.

○

Впораєшся власною родиною — не біжи за чужою драбиною.

○

Краще давати, ніж просити.

○

Одне «даю» краще за сто «прошу».

○

Одне «даю» цінніше за три «дам».

○

За добре виховання ніколи не переплатиш.

○

Доки молоде, доти науці піддається.

○

Не обрізуватимеш деревце — високе не зросте.

○

Чим краще дошку тесати, тим рівніша буде.

Грає йому на руку.

○

Про користь і вроду суди по плоду.

○

Яке дерево, такий і плід.

○

Яке гроно, таке й вино.

○

Не кожний цвіт дає плід.

○

На дикому дереві дикі плоди
ростуть.

○

У розумного вчителя розумні й учні.

○

У великого дерева — велика тінь.

○

Нехай краще плаче дитина, ніж її
батько й мати.

○

Може стати мірошником і син
сажотруса.

**Багатий їсть, коли захоче,
бідняк — коли є що**

**Сваряться пани — а кріпаки чуби
один одному обривають.**

○

**Смітять багатирі — підмітають
злидарі.**

○

**Дати трошки вельможі незручно,
а дати багато — шкода.**

○

**Легше бідаря пожаліти, ніж йому
допомогти.**

○

**Кому в ярмі ходити, а кому байди
бити.**

○

Багаті пожирають бідних.

Багачева худоба їсть і за бідняцьку.

○

Легко йому чужими нігтями до себе гребти.

○

Пан наказує псові, а пес — хвостові.

○

Нехай іншому і шкода, аби йому вигода.

○

Ситий і голодний кожен своєї співає.

○

Скільки б ягня не мекало, вовк його не помилує.

○

Барана вовк не роздере, якщо його не здожене.

○

Вовка з ягнятком не примирити.

○

Вовк не зробить зла вовчєнати.

У голодного вовка й пазурі гостріші.

○

**Його благають: «Помилуй, вовче!»,
а він: «Давай стегно, баране,—
я їсти хочу».**

○

**Вовк не скине своєї шкури, не
поміняє і натури.**

○

**Та кістка пропаща, що попала
в вовчу пащу.**

○

**Не одне ягня вовк зі світу зведе,
поки сам у пастку попаде.**

○

**Чим вовк старіший, тим
скаженіший.**

○

**Без зброї до вовків не ходи, бо
потрапиш у їхні зуби.**

○

Собі яєчко, а слuzі шкаралупу.

**Світ — то постеля така: одному
тверда, другому м'яка.**

○

**Бідний пташку ловить, а багатий
їсть.**

○

**Зиском черево набиває, обманом
тіло покриває.**

○

Пан рожном слугу годує.

○

**Випікав би й з вітру калачі —
челяді давав би як харчі.**

○

Ось на́ «нічого» та добре тримай!

**Багатий товстіє — бідний на морозі
мліє.**

○

**Якщо по закону, то на всьому для
бідного накладено заборону.**

**Хотів би єдиною лапкою рака
нагодувати слугу-неборака.**

○

Шкодує його, як турчин свого раба.

○

Стогне, як у ярмі.

○

Бідний чоловік — не вельможа.

○

Обідає сонцем, а вечеряє зорями.

○

**Домівка — на плечах, а хліб — за
пазухою.**

○

**Одна нога боса, а на другій нічого
немає.**

○

**Жебрак навіть тоді убогий, коли
його королем величають.**

○

**Хто нічого не має, той нічого й не
втрачає.**

У нього ні стріхи, ні втіхи.

○

**Нестатки і кашель ніяк не
приховаєш.**

○

Бідняк і в пеклі буде бідняком.

○

**Не має за що й мотузки придбати,
щоб повіситись.**

○

**Багато хат його годує, та жодна
щастям не частує.**

○

**Намучився бідняк доволі, хоч і рано
помер.**

○

Бідування — сподівання.

**Не шкодуй попа — він молиться за
гроші.**

Попове — панове.

○

Проповідує воду, а п'є вино.

○

**Закарбуй у пам'яті той день, коли
попа ти потрощив упень.**

○

**Чернець говорить про піст, а черево
в нього повне.**

○

**Піп до свята всіх муштрує, а сам
його не святкує.**

○

**Настав піст, кожний піп добряче
попоїсть.**

○

Бездонний, як попівський лантух.

○

**Відправа чи мала, чи велика, аби
тільки з бідного шкуру дерти.**

○

Піп попа не обкрадає.

**Чернечий лантух і дяківський
бендюх важко наповнити.**

○

**Славить чернець святиню, а чекає на
милостиню.**

○

**Не шкодує панотця: він без грошей
не скаже «Отче наш».**

○

Усі пани нечесні, а попи брехливі.

○

Дружба попа — то полова.

○

**Панотець у гречку скаче і пекла не
боїться.**

○

Ледачий, як попівський слуга.

○

Не довіряй попові свою душу.

○

**Коли чорт втрачає силу, він
намагається вибитися в ченці.**

ПРОПОВІДУЄ ВОДУ, А П'Є ВИНО

**Не кожен той піп, хто довгу рясу
носить.**

○

Попівські гроші — спадки нехороші.

○

**Ні на користь, ні на шкоду, як
чернече благословення.**

○

**Не вадить і не допомагає, як свята
вода.**

○

**Латають бідолаху, як римського
папу.**

○

**Ласий і піп до втіх: впадає і він
у гріх.**

Судді люблять криворуких.

○

**Дай судді гроші — будуть твої
справи хороші.**

**Бідняк вічно винний перед судом,
а багач завжди відкупиться.**

○

**І колесо легше крутиться, коли
його підмажуть.**

○

Суддю засліплює хабар.

○

**Ладен за гроші й батька рідного
продати.**

○

**Не скупися, добре зваж: віз
покотиться, тільки змаж!**

○

**Заступиться адвокат — лише сунь
йому дукат.**

○

Наставляє жмені, мов Іуда гаманця.

○

Підкупив би й святого Петра!

Голод — незваний гість.

○

Легше ситому повчати, ніж
голодному кричати.

○

Голоден співати не годен.

○

Скільки чужу печеню очима не
смакуй, не будеш від того ситий.

○

Голодного проповідями не нагодуєш.

○

Де шестеро наїдяться, там і сьомий
з голоду не помре.

○

Будеш жувати чужими зубами —
залишишся голодний межи псами.

○

Хто не знає, що сьогодні з'їсть, той
добре знає, коли піст.

Голодному коневі сниться овес.

○

Голод вижене й вовка з лісу.

○

Найсмачніше їсть голодний.

**Облудність і хитрість — гілки одного
дерева.**

○

**Немає такої облуди, якої б не
знали люди.**

○

**Важко обдурити двох — Око та
Вуха.**

○

**Хто за мачухою плаче, той або
дуже добродішній, або лицемір.**

○

**Коли пастку розставляють, завжди
облудна приманка.**

Обіцяє золото, щоб видурити срібло.

○

Рідний нащадок Петра Дурисвіта.

○

Продає kota в мішку.

○

Обманом далеко не поїдеш.

○

**Той грошам ціни не знає, хто за них
піт не проливає.**

○

**Як без шкури чинбареві, так без
грошей злидареві.**

○

**Немає нічого легшого за повний
гаманець.**

○

**Без грошей тільки дурень іде на
ярмарок.**

○

**Прикро знати, що ти можеш тільки
чужі гроші рахувати.**

У грошей родяться гроші.

○

Гроші там лопатами гребуть.

○

**Хто тільки грішми багатіє, той
душею убожіє.**

○

**Одна фальшива монета споганить
сто справжніх.**

○

**Багато паскудства від
грошолюбства.**

○

Немає грошей — переходь на воду.

○

**Якби на світі не гроші, скільки б
пихи пропало.**

Змити ганьбу безсилі навіть дунайські хвилі

**Легко в калюжі неслави застряти,
але важко звідти вилізати.**

○

**Лиха новина на крилах літає,
а добра ледве-ледве шкутильгає.**

○

**Злі язики обляпають — і ножем не
відшкребеш.**

○

Собаку ніколи не відучиш гавкати.

○

**Зручно зводити наклепи на
неприсутнього й на мертвого.**

○

**Чим більше бруду, тим частіше
умиватися треба.**

**Тільки одного-єдиного разу
збирався собачий ярмарок
у Буді.**

○

**Віл ревтиме по-волячому, хоч його
й до Відня приженеш.**

○

**Можна бруд із шовку змити, та
блиску не відновити.**

○

**Собака собакою, хоч і десять разів
Дунай перепливла.**

○

**Кайдани кайданами, хоч і діамантом
куті.**

○

Що то за танці, коли на ногах ланці.

**Дурнів не сіють, вони самі
родять.**

○

Два дурні — пара.

Дурний зрання, дурний і до смеркання.

○

Дурний дурницями собі голову сушить.

○

Телепень залишиться телепнем, хоч ти його і в ступі потовчи.

○

Бовдур не вчиться навіть на власній шкоді.

○

Хто з дурня глузує, той ще більший дурень.

○

У дурня стільки питань, що й сто мудрих не зможуть на них відповісти.

○

Решетом черпає воду.

ЛЕГКО В КАЛЮЖІ НЕСЛАВИ
ЗАСТРЯТИ,

АЛЕ
ВАЖКО ЗВІДИ ВИЛІЗАТИ

Пляшку має — вина не вистачає;
краяти що має — ножа не вистачає;
кого судити, знає — ума не вистачає.

○

У вині тоне більше людей, ніж
у морі.

○

У п'яного язик довгий, а розум
короткий.

○

П'яниці вино, як дитині материне
молоко.

○

Що в тверезого на умі крутиться, те
п'яний вибовкає.

○

Куди Вино входить, звідти Таємниця
виходить.

○

Важко п'яному замок на рота
повісити.

Вино — не чай: розум не втрачай.

○

**Де повна чарка, там не рада,
а сварка.**

○

**Горло — дірка мала, а проковтне
й півсела.**

○

**Розумний десятою дорогою обходить
п'яного.**

○

**От же шкодять п'яні морди, ніби ті
татарські орди.**

○

П'яного і возом об'їдь.

○

П'яному й білок здається жовтком.

○

Солодко пити — гірко платити.

○

**І п'яний стільки розуму має, що
носа собі не відтинає.**

Против би й ризи з Христа.

○

Скриплять колеса — візник
п'яниця.

○

Виглядає зорі на дні келиха.

○

П'є не мало, а часто.

○

П'яний як чіп.

○

Втопив свій розум у барилі.

○

Ходить п'яний — ходитиме й голий.

○

Було багато «на здоров'я!» та
й пішло на безголов'я.

Чи таке буває, що сова солов'ю
співає?

**З вареного яйця не вилупиться
курча.**

○

**Млинове колесо роками купається,
та навіки чорне лишається.**

○

Вогонь вогнем не погасиш.

○

**Довгий язик у вола, а говорити не
може.**

○

**З однієї лисиці дві шкури не
здереш.**

○

Немає моря без води.

○

**Спливе усе з водою, а гріхи тобі
залишаться.**

○

Верблюда в кишені не сховаєш.

○

Собача морда — не обличчя.

**Сонце палить, червоніє, та всю
землю не зігріє.**

○

**Не буде з прута залізна обручка
зігнута.**

**Загублену шану важче знайти, ніж
загублені гроші.**

○

**Честь — не товар, у крамниці її не
придбаєш.**

○

**Втрачена честь край дороги не
валяється.**

○

Кинув честь свою напризволяще.

○

**Краще в могилі чесно спочивати,
ніж без честі землю топтати.**

○

Честь брехню переживе.

**Добре жити там, де шана твоїм
рукам.**

○

Кривдник і до меду отрути додасть.

○

**Шана не до того приходить, хто за
нею ганяється, а до того, хто її
заслуговує.**

○

**Знає лукавець, де медом мазнути,
а де підлити отрути.**

○

**Брехунові не віритимуть, хоч
і правду казатиме.**

○

**І в шатах правдолюба брехун —
брехуном.**

○

**Брехун тільки тоді правдивий, коли
каже, що бреше.**

○

**Брехуна, як кульгавого пса, легко
зловити.**

Шануй те, що маєш.

○

Брехунове плетиво швидко рветься.

○

Скільки брехні не горни, не буде з неї правди.

○

З брехнею далеко не підеш.

○

Скупа кума бреше: «Нема».

○

Треба пам'ятливу голову мати, щоб скрізь однаково брехати.

○

Хто легко клянеться-присягається, той ще легше і в брехню пускається.

○

Бреше не написане, а той, хто писав.

○

І криниця брехні висихає на дні.

**Живуть у світі три негідники:
Щевстигайло, Забувайло
і Відкладайло.**

Пізно вирушиш — пізно прибудеш.

**Забарився недотепа — от тобі
й халепа.**

**Хто пізно страву готує, той пізно
обідає.**

**Не тоді купуй замка, коли вже
вкрали лошака.**

Після свята колядувати.

**Прогайнуєш сьогодні годину —
завтра не надолужиш її і за днину.**

Так до речі, як плащ після дощу.

Пізній відгомін далекого грому.

○

Що можеш сьогодні зробити, не відкладай на завтра.

○

Пізно старого собаку вчити танцю.

○

Від довгого приготування втрачає смак і щедрий почастунок.

○

Задньому колесові ніколи не наздогнати переднього.

○

Ні до чого ощадливість, коли вже все розтринькано.

○

Після ярмарку нічого торгуватися.

○

Поки рушницю знайшов, за ворогом і слід пропав.

○

Пізнє одруження, пізнє й каяття.

Не дуже гайся, не дуже й квапся.

○

Що забарилося, ще не минулося.

○

Забудько загубить хутко.

○

Забудькуватого господаря зима
розбудить.

○

До такого доживешся, що, як звать
тебе, забудеш.

○

Справи минули — про них забули.

○

Іншого добре бачить, а на себе
глянути забувається.

○

Хто швидко довіриться, той швидко
зневіриться.

○

Гадав, що так, а воно й зовсім
інак.

Час — найліпші ліки від образ.

○

Хто сам не вміє брехати, той завжди схильний довіряти.

○

Побачу — повірю.

○

Вір більше очам, аніж ушам.

○

Вірити всьому або нічому — однакова вада.

○

Вір, та знай кому.

○

Щасливе подвір'я, де панує довір'я.

○

Не впадай у відчай, але й скромність не втрачай.

○

Хто хоч раз вилив брехню на тебе, тому більше вірити не треба.

Звалене дерево здається довшим.

Неробство — перина, що на ній сам чорт вилежується.

○

Кого дощ у хаті заливає, до того і жалю немає.

○

Лінивий кінь зрушить воза з місця, та й знову зупиниться.

○

Ледачий, хоч і бідний, шматка хліба не гідний.

○

Лінивого коня батогами годують.

○

Нероба хвалиться: «Я наробився!», та не скаржиться: «Я наївся!»

○

Лежебоці миліше сонце, що заходить, аніж сонце, що сходить.

У нероби багато свят.

○

**Навіть нігті лінується пообтинати,
а зубами відкусиє.**

○

**Коли лінива жінка хліб учиняє, вона
весь день борошно сіє.**

○

**Кажуть псові, пес каже хвостові,
а хвіст псові: «Збігай, небораче!»**

○

**Бреде неробство, а слідом за ним
убозтво.**

○

**Таке ледаче, що йому ліньки
байдикувати.**

○

**Де кіт ледащо, там мишам
роздолля.**

○

Жне і там, де не сіяв.

**Хто життям своїм гордує, тому
розуму бракує.**

**Чинити без розуму — глупота,
чинити проти розуму — злочин.**

**У кого нема ума, у того й добра
катма.**

**Краще, сину, думати, аніж марно
тужитися.**

**Немало мозолів треба натерти, щоб
розуму набратися.**

**Не відчиняй ворота тому, хто
й у двері може ввійти.**

**Якщо розум твій потьмарився, то
й добрий слух тобі
не допоможе.**

На ярмарку розуму не виторгнеш.

○

Спершу поворуши розумом, а тоді
язиком.

○

Кому клепок не стає, тому й коваль
не накує.

Одне буркоче: не хоче й не хоче!

○

Упертому швидко зламають шию.

○

Так йому не хочеться, що аж
головою крутить.

○

Затятий, як півень обтятий.

○

Розумний розумному поступається,
осел осла все в бік тусає.

○

Отож-бо й є твердолобий Келемен.

Який народився, такий і помре.

○

Норовистий наречений — прута, не печені!

○

Не поступиться ні на йоту.

○

Як норовистий кінь, затявся — і ні з місця!

○

У твердолобого батька твердолобий син.

○

Хто не хоче мозком крутити, ладен кожне твоє слово перекрутити.

○

Хто тобі повірить, то сам у дурні пошиється.

○

В одного — просто лоб, в іншого — твердий лоб.

**Злодій та його спільник — книші
з одного тіста.**

○

**Доти злодій ходить красти, поки
зашморга на шию не накинуть.**

○

**Злодієві ввечері світає, а вранці
смеркає.**

○

**За злодія заступишся, то й сам
злодій.**

○

Хіба мельник може не вкрасти?

○

**Спробуй обікрасти того, хто сам
злодій.**

○

По кожному злодієві гак плаче.

○

**Чи сам крав, чи тільки мішок
тримав — однаково злодій.**

Злодій гроші поцупить і не лічачи.

○

Від хатнього злодія не вбережешся.

○

Купує тоді, коли в крамниці нікого немає.

○

І таке буває, що злодій злодія обкрадає.

Прислів'я — не пустослів'я

У кожній приказці своя правда.

○

Слово старе, та правдою бере.

○

Одна правда краща за дві.

○

Нічого там доводити, де правда говорить.

○

Правда — велика сила.

○

Правда навіки залишиться правдою.

○

Кажуть правду й жартома.

○

Без правди загинув би світ.

**О, славен той, хто правдивий,
бо хто не той, то брехливий.**

○

**Хто стежкою правди ходить, той не
спотикається.**

○

**З правдою можна дійти в найдальші
світи.**

○

**Або світ пропаде, або до правди
дійде.**

○

**Не під кожною печаткою правда
лежить.**

○

І чорна корова дає біле молоко.

○

**Зів'яне правди цвіт — загине цілий
світ.**

○

У темряві все біле здається чорним.

Муха — не чорногузка,
Ниточка — не мотузка,
Кукурудза — не хлібина,
Каша — не печенина,
Круторіг — не пиріг.

○

І в нас, і за морем гуска — гускою.

Слово прикрашає людину.

○

Про все красне має бути й слово
красне.

○

Двічі красний, хто й промовляє
красно.

○

І слово — зброя.

○

Слово в кишені не вміщається.

○

У великого слова — велика основа.

Яка пташка, такий голос у неї.

○

**Добре слово навіть залізну браму
відмикає.**

○

Найбільше важить слово правди.

○

Уміло зронене слово тамує болі.

○

Добре слово голову не проламаує.

○

Розумне слово вислухай до кінця.

○

Людину видно по її мові.

○

**Слово тобі підвладне, доки його не
вимовиш.**

○

Слово чіпляється за слово.

○

Утішливе слово — ліки для хворого.

Слово легко перевернути, бо то не важкий віз.

○

Часом одне слово — то ціла війна.

○

Дитину треба привчати до слова.

○

Слово можна підкинути навіть навлежачки.

○

Одне слово здатне скаламутити всю душу.

○

Лихе слово — важче за удар.

○

Слово там допоможе, де й рука не може.

○

Говорити і робити — різні речі.

○

Говори тоді, коли тебе питають.

**Словами не нагодуєш, коли їсти
хочеться.**

◦

**Хто багато язиком чеше, той або
багато знає, або багато бреше.**

◦

У язика, як і в осоки, три леза.

◦

Пустомолоти — не до роботи.

◦

Язик довгий — розум короткий.

◦

**Не мели, язичку, не болітиме
голова.**

◦

Вуста — троянда, язик — колючка.

◦

Краще вірити псові, ніж балакунові.

◦

**Красне слівце підкине охоче, а ділом
допомогти не хоче.**

Не має ні фори́нта, а говорить про тисячі.

○

Котра курка багато кудкудаче, та мало несеться.

○

Славен, хто до того звик: щоб мовить серце, те — й язык.

ДВІЧІ
КРАСНИЙ, ХТО
Й ПРОМОВЛЯЄ
КРАСНО

З М І С Т

- 5 З джерела мудрості
Батьківщина і людство — найсвяті-
12 ша віра
35 Яка людина, така її робота
64 За добро й тобі добром віддячать
Багатий їсть, коли захоче, бідняк —
92 коли є що
Змити ганьбу безсилі навіть дунай-
108 ські хвилі
132 Прислів'я — не пустослів'я

ВЕНГЕРСКИЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

С б о р н и к

Составление и перевод с венгерского
Шкробинца Юрия Васильевича

Серия «Мудрость народная»
(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *О. А. Підвишинська*
Художник *В. М. Дозорець*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *Б. С. Куйбіда*
Коректори: *Г. П. Михайлова,*
Г. М. Стадник

Виготовлено
на книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 33756.

Здано на виробництво 30.VII 1975 р.

Підписано до друку 17.X 1975 р.

Папір машинно-крейдяний.

Формат 70×108^{1/64}.

Фізичн. друк. арк. 2,25.

Умовн. друк. арк. 3,15.

Обліково-видавн. арк. 2,3.

Замовл. 859. Ціна 21 коп.

Тираж 50 000.

